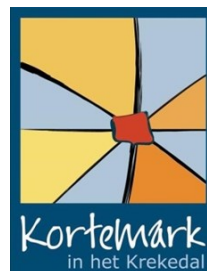

Tabakfabriek N°253—bezoekerscentrum
Kronevoordestraat 21
8610 Handzame

Voordeel Herita-leden: goodiebag

Open op zondag van 14u-17u, april t.e.m. november (gratis)
Groepen: 60 euro (rondleiding met gids in de huidige fabriek)
 max. 25 personen - **op aanvraag en enkel tijdens weekdays**
Info en reservaties via toerisme@kortemark.be of 051 56 61 08

WOI wandelroute in Handzame(3,5 km)

Colofon:

Teksten + opmaak route: Eric Kellens

Foto's en postkaarten: Eric Kellens en Ignace Lowie

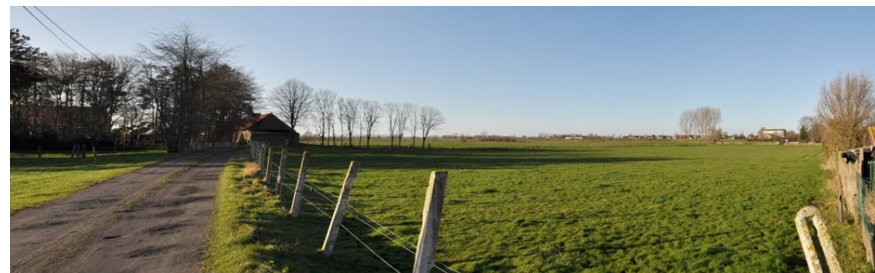
Ontwerp en uitgever: Gemeentebestuur Kortemark
dienst Toerisme

Afbeeldingen: Kortemark Verbeeldt

23 Kronevoorde Hoeve

Omstreeks 1890 werd met puin van het kasteel Kronevoorde een gracht gedempt bij het huidige kerkhof. Het kasteel werd dan als hoeve verbouwd en de latere burgemeester Ambroos Ampe werd de eerste bewoner.

De hoeve werd tijdens de beschieting van 1917 zwaar vernield. De hoeve werd in haar huidige staat ca. 1920-1930 wederopgebouwd, waarvan sommige gebouwen een 19de- eeuwse kern hebben of zijn gebouwd met gerecupereerde gele baksteen.

Op deze uitgestrekte weiden werd in 1918 een nieuw oefenterrein aangelegd. Namaakbomputten, loopgrachten, schietstanden... hier werden de Duitse soldaten opgeleid om het laatste eindoffensief degelijk voorbereid in te zetten!

De naam Kronevoorde werd voor het nageslacht bewaard: eerst in 1955 bij de inhuldiging van de nieuwe brug over de Handzamevaart als Croonevoordebrug. Alsook na de fusies in 1977 werd de voormalige Statiestraat te Handzame voortaan Kronevoordestraat genoemd.

En zo belanden we weer aan het bezoekerscentrum Tabakfabriek N° 253.

Naast het park loopt een weg naar Kronevoordestraat nr. 59. Een historische hoeve genaamd "Watervliet". Dieperliggende hoeve toegankelijk via dreef met aan erftoegang twee oude lindebomen waartussen smeedijzeren hek. Iets hoger gelegen boerenhuis (heropgebouwd in de jaren 1920) waarvan de dubbele omwalling verdwenen is maar nog steeds zichtbaar is in het reliëf van de bodem. Meer ten westen een vrijstaande schuur met geïncorporeerde stalling. De site is volledig omgeven door weiden met een opvallend microreliëf, dit ten gevolge van de gedempte walgrachten.

21 School

Kronevoordestraat nr. 62. Schoolgebouw uit de wederopbouwperiode van de jaren 1920. De meisjesschool Sint-Vincentius à Paulo, thans de Vrije Basisschool de Tweesprong, werd hier rond 1881 opgericht nadat de Zusters tijdens de schoolstrijd uit het Sint-Jan de Deo werden uitgedreven. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het gebouw zwaar beschadigd - door zijn ligging naast de spoorlijn- en opnieuw opgebouwd in 1920. In de gevel van het reftergebouw is een nis met O.L.Vrouwbeeldje (cfr woonhuis Vandenberghe).

de van de jaren 1920. De meisjesschool Sint-Vincentius à Paulo, thans de Vrije Basisschool de Tweesprong, werd hier rond 1881 opgericht nadat de Zusters tijdens de schoolstrijd uit het Sint-Jan de Deo werden uitgedreven. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het gebouw zwaar beschadigd -

22 Klooster

Het klooster van de Zusters van de Heilige Vincentius (cf. Kronevoordestraat nr. 62) wordt door de Duitsers bezet en als verblijf voor de officieren ingericht. Op 30 juli 1917 werd het klooster tijdens het bombardement zwaar beschadigd. Na de oorlog, in 1919 begon men met

het ruimen van puin en de wederopbouw.

In 1985 wordt het klooster, toen nog bewoond door vier zusters, door een brand vernield en niet meer heropgebouwd.

1 Bezoekerscentrum Tabakfabriek N°253

Hier starten we de wandeling.

Een korte introductie van Handzame tijdens de oorlog, hier toegepast op één locatie: de tabakfabriek van de familie Vandenberghe. Het verhaal van de start, de vernieling en het menselijk leed, de vlucht en later de wederopbouw van de tabakfabriek.

2 Kronevoordestraat, de vroegere Statiestraat

Even stilstaan bij het woonhuis van Cyriel Vandenberghe

(huisnummer 21) dat nu verbouwd is. Aan de huidige gevel van het woonhuis uit 1957 hangen nog de resten van een O.L.Vrouwkapel. Deze herinneringskapel werd oorspronkelijk ingebouwd in een nis in de gevel van de tabakswinkel uit 1926. Rond de nis hingen de foto's van de zeven slachtoffers die stierven, onder de puinen, bij een beschieting op 30 juli 1917 door de Belgische artillerie.

Voor 1926 stonden er geen gebouwen langs de straatkant. De werk-

plaats stond een tiental meters verder, met een grote binnenkoer. De eerste werkplaatsen van de tabakfabriek werden gebouwd in 1911. Na WO1 werden de werkplaatsen herbouwd in 1922. Latere verbouwingen en uitbreidingen dateren van 1953, 1958 en 1964.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog stonden er geen woningen langs de westelijke kant van de straat. Men kon over de Handzamevallei heen kijken tot Werken.

3 Brug over de Krekebeek

Tot in Handzame spreekt men van de Krekebeek, vanaf Handzame tot Diksmuide spreekt men van de Handzamevaart. Vanaf Zarren is de vaart grotendeels gekanaliseerd, om in Diksmuide uit te monden in de IJzer. Tijdens de oorlog werd de vaart gebruikt voor transport van goederen en soldaten.

Oorspronkelijk lag de beek een honderd meter meer noordwaarts, naar de Markt toe, en kruiste daar de straat ter hoogte van de huidige pastorie (nr3) en de brug noemde toen de Langendambrugge. De eerste ijzeren vakwerkbrug dateerde uit 1891 en overleefden de twee wereldoorlogen. De huidige betonnen 'Croonevoorde brug' werd gebouwd in 1955 en ingehuldigd op 1 mei. In 2007 was

er sprake van de brug te vernieuwen omdat de doorstroming te klein was. In 2005 heeft de Krekebeek nog voor zware overstromingen gezorgd in Kortemark en Handzame. Sindsdien hebben oeverversterkingen, dijken, keerwanden en

wachtbekkens heel wat waterleed kunnen opvangen.

Net naast de brug staat (Kronevoordestraat nr. 13) de voormalige herberg/ woonhuis met achterliggend nutsgebouw en ast, gelegen aan de Handzamevaart. Van 1890 tot 1994 herberg "De Vlaamsche Leeuw". Woonhuis/ herberg met aanpalend landgebouw volgens het kadaster gebouwd in 1887 en uitgebreid met ast voor "suikerijdrogerij" in 1889.

19 Station van Handzame

Op 11 mei 1858 werd de private spoorlijn Lichtervelde-Veurne door de maatschappij Flandre Occidentale in gebruik genomen. Tijdens de twee volgende jaren werd een houten barak gebruikt als stationsgebouw. In 1860 werd een volwaardig

stationsgebouw gezet. In 1878 werd de private spoorlijn genationaliseerd door de Belgische staat. Zestien jaar later bouwde men een nieuw stationsgebouw met postkantoor in de typische stijl van die periode. In 1906 werd er ook een telefooncentrale in ondergebracht die Handzame en de omliggende dorpen bediende.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het station door de Duitse bezetter gebruikt om het nabijgelegen front te bevoorraden. Op 30 juli 1917 werd het station door de geallieerden onder vuur genomen. Tot 1965 hielden goederentreinen halt aan het station. Niet veel later werd de loskaai afgebroken. Nu bevinden het containerpark en de speelterreinen van de jeugdbeweging zich waar de kaai vroeger was.

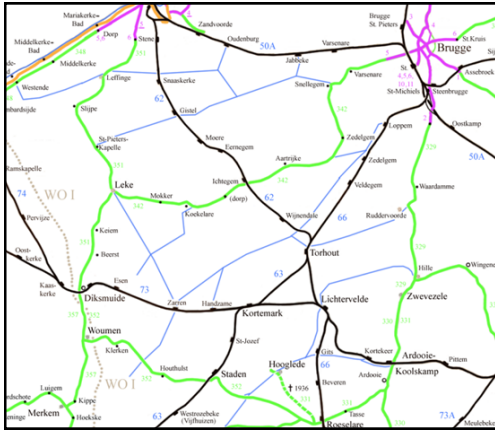
In 1981 sloot het stationsgebouw. Vier jaar later werd het opgekocht door het gemeentebestuur van Kortemark en kreeg het een nieuwe bestemming; voortaan doet het gebouw dienst als lokaal voor de plaatselijke jeugdbeweging. In 2011 - 2012 werd het gebouw grondig gerenoveerd.

20 Pionierspark – Containerpark

Langs het stationsgebouw bereiken we het huidige containerpark.

Hier was tijdens de Eerste Wereldoorlog een Duits pionierspark ingericht met opslagplaatsen voor munitie en materiaal, en barakken voor soldaten (zie luchtfoto - 17 Oefenterrein).

Handzame lag op de Artillerie Schutz-Stellung (zie Duitse militaire kaart uit 1917).

Het station Zarren was het laatste station op normaal spoor (breedte 1435mm) voor het front van Diksmuide. Van aan het station vertrokken smalspoorlijnen richting Zarrenlinde, Houthulst en naar Werken. Vanaf

Werken gaat het smalspoor tot Leke, waar het aansluiting geeft met de tramlijnen Leke-Oostende en Leke-Koekelare-Zedelgem.

17 Oefenterrein

Op het terrein gelegen tussen de spoorweg, de Kronevoordestraat en de Staatsbaan lag tijdens de Eerste Wereldoorlog een Duits oefenterrein. Op een luchtfoto uit 1916 zijn duidelijk de loopgrachten en het oefenterrein te zien. Aan de westkant (richting Zarren) staan barakken rond een binnenplein.

Net voor de vroegere rijkswachtkazerne stonden slechts vier woonhuizen waarvan één woonhuis

(Kronevoordestraat 66) in 1921 werd heropgebouwd.

Typisch woonhuis in rode baksteengevel uit 1928

(Kronevoordestraat 78) met een nis voor een O.L.Vrouwbeeldje.

18 Rijkswachtkazerne

In 1903 werd een rijkswachtkazerne gebouwd (Kronevoordestraat 81). In 1979 werd het gebouw afgebroken en vervangen door een rijkswachtcomplex met lage bebouwing.

4 Handzameplein - Woning CVDB 1924-1926

Het plein heette voor de fusie van 1977 'Marktplaats', tot 1910 stond het vermeld als 'de Plaatsse'. Sinds 1850 is de rechthoekige vorm van het plein onveranderd gebleven.

Na de Eerste Wereldoorlog zijn talrijke gebouwen herbouwd of

vernieuwd. Het voormalige gemeentehuis, in een eclectische stijl met neogotische inslag, werd gebouwd in 1903 en hersteld tussen 1919-1922.

Na de oorlog keerde Cyriel terug naar Handzame. Eerst neemt het gezin zijn intrek in een woning in de Werkenstraat. In 1922 wordt de fabriek herbouwd op de oude funderingen. Vanaf 1924 wonen ze dichterbij de werkplaatsen in de woning op de Markt, de woning (later drukkerij en videotheek) tussen hoekhuis en café 't Bloemenhof.

Germaine Velle wist nog te vertellen dat in 1925 er een overstroming was en dat Cyriel voor alle deuren en gaten muurtjes had gemetseld, zodat de fabriek en de tabak droog bleven. De werknemers werden in een karretje met hoge wielen van op de markt tot aan de fabriek gereden.

5 Monument 'Ter Zaliger gedachtenis onzer gesneuvelde soldaten en burgerslachtoffers'

Dit monument herinnert aan de militaire en burgerlijke doden van WO I en WO II (later toegevoegd) van Handzame en Edewalle. Het is een werk van Leo Speiser (medewerker van Remi Rooms - beeldhouwer 1861-1934).

Onder de burgerslachtoffers zijn er twee families die zwaar getroffen zijn: Costenoble en Vandenberghe. Beide families waren het slachtoffer van de beschieting in 1917.

In totaal stierven er 16 personen onder de obussen van eigen artillerie! Ook de 13 slachtoffers van de Zwarte Dinsdag, 20 oktober 1914, staan in de lijst vermeld.

Eén naam staat op beide lijsten (soldaten en burgers): Remi Vandenberghe. Remi is een broer van Cyriel Vandenberghe. Hij raakte als soldaat van het 4de Linierement zwaar gewond te Hofstade op 13 september 1914 en overlijdt op 16 september 1914 in het Sint-Elisabeth Gasthuis te Antwerpen.

In 1956 werd de Zarrenstraat omgedoopt tot 20ste Liniestraat en aan de gevel van het voormalig gemeentehuis werd een gedenkplaat onthuld, als eerbetoon aan de soldaten van het 20ste Linie die tijdens het oktoberoffensief van 1918 Handzame bevrijd hebben.

6 Sint-Hadrianuskerk

De kerk wordt tijdens de Eerste Wereldoorlog geplunderd en in de nacht van 21-22 juni 1918 besluiten de Duitse troepen de kerktoren om strategische redenen te dynamiteren. Enkel de preekstoel, de doopvont en enkele schilderijen ("De verrijzenis van Christus" uit de 17de eeuw en de "Bekering van Sint-Hubertus" uit 1765 door Matthias de Visch) zijn tijdens de oorlog in veiligheid gebracht in Torhout en na de wederopbouw opnieuw in de kerk geplaatst.

In 1920-1924 wordt de kerk heropgebouwd naar vooroorlogs model (toestand 1887-1894) naar ontwerp van architect Thierry Nolf (Torhout).

De laad- en loskaden lagen 400m van het station en het pionierspark. Deze spreiding van de verschillende functies heeft tijdens het bombardement van 1917 zeker zijn nut bewezen. Er was meer schade rondom het station dan aan de spoorinfrastructuur zelf.

Voor de uitbouw van de Flandern I Stelling was er een voortdurende aanvoer nodig van materiaal zoals beton, kiezel en cement.

Ook in Zarren was zo'n pionierspark aangelegd.

De aanleg van de nieuwe 'Flandern I Stelling' was gestart in de winter van 1917/1918, na de Derde Slag bij Ieper. Door het Duitse Lente-Offensief (voorjaar 1918) zou deze 'Flandern I Stelling' nog maar weinig versterkt zijn

(deze stelling zou geen nut meer hebben, mocht dit Duits voorjaars-offensief geslaagd zijn). In september 1918 was de stelling helemaal niet voltooid. Toch blijkt deze stelling goed verdedigd te zijn tijdens het Bevrijdingsoffensief. Vele bunkers bleken goed gecamoufleerd te zijn, zodat de geallieerde observatievliegtuigen ze maar moeilijk konden detecteren. De geallieerde legers bleken niet zo goed op de hoogte van de sterkte van deze stelling. Vooral ter hoogte van Roeselare bleek het moeilijk om de 'Flandern I Stelling' te doorbreken, door hevige Duitse tegenstand met mitrailleurvuur.

Van aan de kapel volgen we de Aarsdam en kruisen terug de Krekebeek. De weiden tussen Kortemark en Handzame zijn overstromingsgebied en staan tijdens de wintermaanden geregeld blank.

14 Overweg Spoorlijn 73

Het spoortraject Lichtervelde-Veurne werd geopend op 11 mei 1858 door de spoorwegmaatschappij 'Chemin de fer de Lichtervelde à Furnes'. Gedurende de Eerste Wereldoorlog was deze lijn van cruciaal belang voor de bevoorrading van het Duitse bezettingsleger. Duizenden manschappen en tonnen materieel werden via deze sporen aangevoerd. Tot 1958 reden de treinen door tot over de grens met Frankrijk, tot Adinkerke. De spoorlijn werd geëlektrificeerd op 28 mei 1996.

15 Oude gevellijn

Het tracé van de huidige Staatsbaan is verschillend met de vroegere gevellijn van de huizen en werd pas in 1936 aangelegd. De vroegere Weststraat eindigde haaks op de Aarsdamstraat. Tot hier kwamen de opstelsporen van het Duitse pionierskamp tijdens de Eerste Wereldoorlog. Hier

werd het materiaal overgeladen van spoorwagens naar karren en vrachtwagens die het transport dan verder zetten naar het front.

16 Staatsbaan – Laad- en loskaden pionierspark

Vanaf het station Handzame werd een sporenbundel aangelegd met twee doodlopende sporen evenwijdig aan de spoorlijn 73. Tussen de bundel en de spoorlijn lag een veiligheidsstrook van 100m, dit om soldatentreinen en munitietreinen gescheiden te houden tijdens het lossen. De twee eindsporen hadden een lengte van ongeveer 350m.

Een verschil is wel dat de bakstenen torenspits niet meer uitloopt op een punt zoals voor de oorlog maar op een kam (wat wordt gezien als een miskleun), dat de pinakels niet gereconstrueerd worden en dat de vieringpijlers hoger zijn uitgewerkt dan dit voor de oorlog het geval was. Bij de wederopbouw zijn wellicht oude muurgedeelten herbruikt of werden bakstenen gerecupereerd.

In de kerk van Handzame hangen 3 luchters ter herinnering aan Frederick Kretz. Frederic Joseph Emile Kretz, geboren te Brussel in 1889 en reserveluitenant bij het 13de linieregiment, kwam om op 14 oktober 1918 nabij Handzame, toen hij een kogel door de borst kreeg. Hij ligt nu begraven in De Panne. Zijn ouders hebben na de oorlog als piëteitsvol aandenken aan de kerk van Handzame koperen kroonluchters geschonken.

7 Ambachtstraat

De Ambachtstraat, nu Edewallestraat, begon op het Handzameplein en liep doorheen Bescheewege tot op het kruispunt te Edewalle (met de weg Kortemark - Koekeleare). De straatnaam was zeker de meest historisch verantwoorde straatbenaming van Groot-Kortemark.

Voor de Franse Revolutie behoorde het centrum van de parochie Handzame bestuurlijk tot het Kortemark-Ambacht. De meest kapitaalachtigen woonden er in grote, statige huizen in de hoofdstraat van 'het ambacht': De Ambachtstraat! Met de fusie van 1976 heeft men, ondanks protest van het Handzaamse Davidsfonds,

toch die straatnaam niet behouden.

Burgerhuis met winkelpui uit 1914 (Edewallestraat 11).

Burgerhuis-Notariswoning uit 1840 en gedeeltelijk vergroot in 1891 (Edewallestraat 18).

Halfweg tussen de markt en Sint-Jan staat een woning uit 1905, huis Victor Ampe, in een eclectische baksteenarchitectuur (Edewallestraat 22).

Een groot hekwerk sluit de voortuin af van het beschermde Huis De-wulf (Edewallestraat 24). Het huis Baert-De Wulf is een klassieke 18de eeuwse herenwoning. De muurankers verklappen dat het werd gebouwd in 1783. Links voor de woning staat een Mariagrot, opgebouwd uit restanten van Duitse bunkers die werden opgeblazen na de Eerste Wereldoorlog. Tijdens die oorlog werd het huis aangeslagen door de Duitse bezetter. In 1920 startte Hector Baert er een chicoreidrogerij. Een deel van de voorliggende tuin moest hierdoor plaatsmaken voor de bouw van een chicoreiast.

Rechtover Sint-Jan, net naast de begraafplaats, staat nog een arbeidershuisje uit 1921 (Edewallestraat 44).

8 Sint-Jan de Deo

Het rustoord Sint-Jan de Deo bestaat reeds sinds 1822. Het gebouw werd in 1892 door de Zusters van Liefde van Kortemark aangekocht en ingericht als ouderlingengesticht. Op 25 maart 1915 worden de bewoners en de zusters op straat

gezet door de Duitsers die het gebouw in gebruik nemen als "feldlazarett". Vier zusters blijven ten behoeve van de verzorging van de zieke en gekwetste soldaten.

Rond 1931 werd een nieuwe vleugel bijgebouwd en kreeg het later zijn bestemming van verpleegtehuis voor chronische zieken. In 1977 werd het Rustoord omgevormd tot een tehuis voor zwaar mentaal gehandicapten.

9 Gemeentelijke begraafplaats

Restanten van een Duitse militaire begraafplaats op de gemeentelijke begraafplaats van Handzame: een grijs, hardstenen voetstuk van een monument opgebouwd uit betonblokken. Ca. H. 200 cm x Br. 222 cm x D. 222 cm.

Omdat het hele opzet mijlenver verwijderd was van de operaties boven het front in Vlaanderen en Frankrijk, kwam de bevelvoering rechtstreeks vanuit Berlijn.

Maar de hele geheimdoenerij werd flink op de helling gezet toen twee vliegeniers van de *Fliieger Abteilung 19*, Offizierstellvertreter Rudolf Klimke en zijn waarnemer, Oberleutnant Walter Leon, geheel op eigen houtje

in de nacht van 6 op 7 mei 1917 vanop het vliegveldje Handzame vertrokken. Met hun Albatros C V waagde het duo het Kanaal over te steken, en in het donker naar de Britse hoofdstad te navigeren. Tussen Hackney en Holloway dropten ze vijf bommen van 12,5 kilo elk, waarna ze meteen maakten dat ze wegkwamen. Als bij wonder haalden ze het met hun brandstof tot aan de Belgische kust, en na hun landing rapporteerden ze fier hun exploit. Alleen, het Duitse opperbevel kon hun waagstuk niet waarderen. Opperbevelhebber van Hoepfner vreesde terecht dat zijn hele operatie Türkenkreuz in het water kon vallen nu de Britse luchtverdediging gealarmeerd was – later zou blijken dat de Britten dit als een eenmalig incident beschouwden, en de hoofdstad dommelde terug in. Klimke en Leon werden uit hun eenheid gezet, maar kwamen kort daarna terecht in het Kagohl 3, waar ze aan een aantal missies op Groot-Brittannië deelnamen.

13 Kapel

Hoek Handzamestraat/ Spondestraat. Kapel toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw van Troost. De kapel is vermoedelijk gebouwd door Pieter Joannes Pattyn (1794-1864), geneesheer te Handzame. Enerzijds is het een gedachteniskapel voor de voorouders van de familie Pattyn (cf. gedenkplaten). Anderzijds wordt er gebeden

om bijstand bij ziekten en rampen, in het bijzonder dient men er tegen 'nagelkoppen' of pijnlijke zweren. Tijdens het bidden werpt men een handvol nagels door het hekwerk voor het Mariabeeld.

Het vliegveld werd aangelegd met drie startbanen te Handzame, dit voor lange-afstandsverkenningen. Er worden ook talrijke nachtelijke bomaanvallen op geallieerde gebieden achter de vuurlinie uitgevoerd vanuit Handzame.

De Frans krant L'Humanité schrijft op 16 februari 1916: "En représailles de récents bombardements par des avions ennemis, une de nos escadrilles a lancé avec succès, au cours de la nuit passée, seize gros projectiles sur l'aérodrome de Handzame".

In juli 1917 valt het vliegveld onder Belgisch geschut en wordt het verlaten.

Op 1 april 1915 slaagde Roland Garros (Franse piloot) erin tussen Veurne en De Panne een Albatros neer te schieten. Met deze overwinning, schreef J. M. Bruce, opende Garros "*the era of the true fighter aircraft*" - het was een primeur in de luchtoorlog, aangezien het de eerste maal was dat een vliegtuig met een vaste mitrailleur werd neergehaald.

Het slachtoffer was een Albatros van de Flieger Abteilung 40, gestationeerd te Handzame. Garros vond het wrak te Oudekapelle, met ernaast de verkoelde lichamen van Gefreiter August Spachholz en Leutenant Walter Grosskopf.

Generalleutnant Ernst von Hoepfner, bevelhebber van de Duitse luchtmacht, tekende begin 1917 Operatie *Türkenkreuz* (Turkenkruis) uit. Hiervoor werd op 1 februari 1917 een speciale bombardementseenheid opgericht. Haar voornaamse opdracht was om overdag Londen en de Oostkust van Groot-Brittannië te bombarderen. Maar het doel was evenzeer het moreel van de Britse bevolking aan te tasten. Deze bijzondere eenheid zou de geschiedenis ingaan als Kagohl 3 (*Kampfgeschwader der Obersten Heeresleitung der Luftwaffe 3*).

De Duitse militaire begraafplaats van Handzame situeerde zich naast de gemeentelijke begraafplaats in de Edewallestraat. De eerste bijzettingen vonden plaats vanaf oktober 1914, de laatste in januari

1918. De meeste graven dateerden uit 1915-1916. Er was een apart deel voorbehouden voor de doden van het Reserve Infanterieregiment 61 dat er 36 graven had. Het ging om slachtoffers uit de periode oktober 1917 tot januari 1918 die vielen bij Terrest en het bos van Houthulst. In totaal lagen er 175 Duitse en 2 Canadese militairen (mei 1915) begraven. De begraafplaats werd tijdens de winter van 1928-1929 ontruimd. De stoffelijke overschotten werden overgebracht naar Ehrenfriedhof Kortemark I dat later ook ontruimd werd met overbrenging naar de Duitse militaire begraafplaats van Hooglede. Daar liggen de Duitse militairen afkomstig van de begraafplaats van Handzame in rijen 12-14. De 2 Canadezen werden overgebracht naar Larch Wood (Railway Cutting) Cemetery, nabij Ieper.

Langs de centrale laan liggen de oudste familiegraven van Handzame. De familie H. Ampe en Costenoble-Bonte hebben hun oude graven nog weten te behouden. Op de verweerde grafplaten zijn de namen te lezen van de verschillende oorlogsslachtoffers. De familie Vandenberghe koos in 1969 om alle overledenen samen te brengen in één graf (graf van Cyriel Vandenberghe-Demarée).

10-11-12 Vliegveld - Spondestraat

Tussen 1914 en 1918 werd hier een vliegveld gebruikt door Duitse vliegeenheden:

Flieger Abteilung 40	1914-1916
Flieger Abteilung 19	1917
Flieger Abteilung 48	1917
Prussian Jagdstaffel 29	1917-1918

WOI Wandelroute HANDZAME 1914-18

Lengte 3,5 km

Legende

- A Spoorlijn De Panne-Lichtervelde L73
- B Krekebeek
- C Kronevoordestraat (Statiestraat)
- D Handzameplein (Markt)

- 1 Bezoekerscentrum
"Tabakfabriek N°253"
- 2 Winkel CVDB - 1926
- 3 Cronevoorde Brug
- 4 Woning CVDB 1924-1926
- 5 Monument voor de gesneuvelden
- 6 Sint-Hadrianuskerk
- 7 Vroegere Ambachtstraat
- 8 Duits Lazaret 1914-1918
Sint-Jan de Deo
- 9 Gemeentelijke begraafplaats met
resten van een Duits oorlogsmonument
- 10 Hangars voor Duitse vliegtuigen
- 11 Barakken voor piloten
- 12 Landingsbanen
- 13 Kapel Onze-Lieve-Vrouw van Troost
- 14 Overweg 'Aarsgat'
- 15 Gevellijn volgens oude weg
- 16 Overslag spoor naar fronttransport
- 17 Duits oefenterrein 1915-1917
- 18 Rijkswachtkazerne
- 19 Station van Handzame
- 20 Duits Pionierspark
- 21 School
- 22 Klooster – Duitse officieren
- 23 Duits oefenterrein 1917-1918

